

„Hittél, mert láttál. Boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek.” (Jn 20,29)

Ferenc pápa üzenete a katolikus felsőoktatásnak a tudásról, mint látásról, valamint a posztmodern korról

Dudás Márk

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

**“Because you have seen me, you have believed; blessed are those who have not seen and yet have believed.”
(John 20:29) Pope Francis' Message to Catholic Higher Education on Knowledge as Vision and on
the Postmodern Age.**

Abstract: Citing Guardini, the Holy Father draws attention to the phenomenon of possessive knowledge and contemplative knowledge. While the model of possessive knowledge builds a false anthropology in terms of the postmodern age and transhumanism, contemplative knowledge seeks to find the true value and meaning of the world. This study aims to illustrate the challenges of the postmodern era, the perils of transhumanism and the true role and mission of Catholic higher education in the light of Pope Francis' thoughts.

Absztrakt

A Szentatya Guardini mentén a birtokló tudás és a szemlélődő tudás jelenségére hívja fel a figyelmet. Míg a possesszív tudás a posztmodern kor és a transzhumanizmus tekintetében egy fals antropológiát épít, addig a szemlélődő tudásmodell a világ valódi értékét és lényegét mutatja meg. A tanulmány Ferenc pápa gondolatainak tükrében vizsgálja a posztmodern kor problémáit, a transzhumanizmus veszélyeit és a katolikus felsőoktatás valódi szerepét és küldetését.

Ferenc pápa Magyarországon — Üzenet a világról

Általában azt hisszük, „hogy a hatalom mindenfajta növelése haladás: a biztonság, a haszon, a jólét, az életerő, az értéktelenség növekedése” (Guardini, 1994, 64), mintha a valóság, a jó és az igazság automatikusan fakadna a technológiai és gazdasági hatalomból. Tény, hogy „a modern embert nem nevelték rá a hatalom helyes használatára” (Guardini, 1994, 65), mert az óriási technológiai fejlődést nem kísérte az ember növekedése felelősségben, értékekben és lelkiismeretben. [...] Az emberi lény nem teljesen önálló. Szabadsága megbetegszik, amikor átadja magát a tudattalan, a közvetlen szükségletek, az önzés és az erőszak vak erőinek. Ebben az értelemben meztelen, és ki van szolgáltatva saját hatalmának, amely folyamatosan növekszik anélkül, hogy az embernek lennének eszközei ellenőrzése alá vonni. (Ferenc pápa, 2015, 64)

A Szentatya Magyarországon tett látogatása új látásmódot hozott el katolikus közösségeinkben. Ferenc pápa az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust követően rendkívül hamar, két éven belül látogatott el másodjára hazánkba. A két apostoli vizitáció szépen jelzi a Szentatya azon gesztusát, mellyel kifejezi, hogy a magyar katolikus és keresztény közösségre — mint minden keresztény emberre — feladatot bíztak a mennyek országának építésében.

Ferenc pápa a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán tartott beszéde a látásmódok és korszakok jelentőségére hívta fel a figyelmet. A jelentős olasz vallásfilozófus, Romano Guardini *Levelek a Comói-tótól. A technika és az ember* című művét több ízben is citálva Ferenc pápa korunk technológiai és társadalmi kihívásainak meglátására és felelős kezelésére irányította figyelmünket. A Szentatya Guardinit idézve mutatta be a meglátásnak és a cselekvésnek két alakját, miszerint:

a tudásnak két formája van [...], az egyik arra készlet, hogy elmerüljünk a tárgyban és annak környezetében, hogy az ember, aki a tudást keresi, megpróbáljon benne élni; a másik ezzel szemben összegyűjti a dolgokat, szétbontja őket, dobozokba rendezi, bírja és birtokolja azokat, uralkodik rajtuk. (Guardini. 2022, 55)

E gondolatmenet Ferenc pápa általi aktualizálása időszerűbb, mint valaha. Korunkban, a posztmodern korban az emberek jó része nem fogékony a szemlélődő látásra és az elmerülő tudásra, sokkal inkább a dekonstruáló látás és a birtokló tudás ragadja meg őket. A birtokló tudás hiperaktív, mert mindent birtokolni akar, de nem tud mindenütt jelen lenni. Éppen ezért az ilyen tudásnál megoszlik a figyelem, és a birtokló tudás koncentrációja különböző területek között szétzilálódik. A birtokló tudás *multitaskingot* alkalmazó tudás, hiszen a *multitasking* ki akarja használni a lehetőségeket. A *multitasking* eredetileg a vadon élő állatok figyelmi technikája. Ez teszi lehetővé, hogy másokat távol tartson az élelemtől, figyeljen táplálkozás közben a párjára is, illetve maga az élelmet kereső állat ne váljék prédává (Han, 2020a, 28–29). A *multitasking* egy széles sávú, egyfajta szétszórt hiperfigyelmet alakít ki (Han, 2020a, 30). A *multitasking* ugyanis nem annak a képessége, hogy valaki egyszerre több dologra tudjon összpontosítani, hanem annak, hogy valaki a figyelem célpontját tudja nagyon gyorsan váltogatni. A figyelem középpontjának gyors egymásutánban való áthelyezése az idegrendszer túlterheléséhez és a kiegészítéshez vezet. A *multitasking* így csupán felületes, csak látszólag hatékony, a posztmodern világban mégis erre a tudásmodellre szomjaznak az emberek.

A Szentatya a kontemplatív látásmódra, az elmerülő tudásra hív bennünket. Arra a tudásra, amit a patrisztikus kor egyházatyái, a sivatagok remetéi, a skolasztikusok bölcsei gyakoroltak és a mai napig használnak oly sokan elrejtve.

Létszükségletek a posztmodern korban

„Adj nekünk Okosságot, erőnk arányában, Bölcsességet tudományunk arányában, és Emberiséget gazdagságunk és hatalmunk arányában.” (Merton, 2009, 177)

Ferenc pápa arról ír *Laudato si'* kezdetű enciklikájában, hogy minden egyes korszak rendkívül nehezen tudatosítja saját korlátait (Ferenc pápa, 2015, 64). Ez a jelenség arra az okra vezethető vissza, hogy az emberi gondolkodás- és cselekvésmód középpontjában elsősorban a létszükségletek állnak, csupán ezután lehet érdemi vitát folytatni egy-egy korszak jelentős társadalmi problémáiról. A modern kor, illetve az azt követő posztmodern kor veszélye azonban nem csupán abban rejlik, hogy nehezen

tudatosulnak a saját korlátok az adott kor körülményei miatt, hanem abban, hogy a modern korban egy olyan konzumista létfelfogás alakult ki, amellyel a létszükségletek minimuma felfelé tolódott. Ez a modern korban részben még természetes jelenség volt, hiszen a jóléti társadalom egyre széleskörűbbé válásával az életszínvonal szükségszerűen nőtt.

Az életszínvonal növekedése a posztmodern korra azonban már olyan tüneteket eredményezett, amelyek az emberi lelket is veszélyeztetni tudják. A kontemplatív látás a létezőben leli örömét, a kapzsi, birtokló látásmód azonban folyton újabb és újabb lehetőségeket hajszol. A posztmodern társadalom a lehetőségek társadalma lett, így az emberi lélek szétzilálódik a túl sok opció és választási lehetőség között. A milliányi lehetőség és a folytonos optimalizáció csökkenti a hűségbe, kitartásba és szerénységbe, mint erényekbe vetett hitet. Ennek következtében a kapzsiság még nagyobb méreteket ölt és a létszükségletek már nem a valóságot tükrözik, hanem az emberek egymás közötti versengésének státuszát.

A posztmodern kor veszélye abban rejlik, hogy a létszükségletek minimuma relativizálódott a divat, kapzsiság és az irigység következtében. Ez a relativizálódás azonban nem csupán olyasfajta különbözőséget jelent, hogy különböző emberek létszükségletei különböző mértékűek, hanem a társadalmi hatások miatt ugyanazon személy létszükségleteinek mércéje is nagyban ingadozik. A hónapról hónapra változó divat, az úgynevezett *fast-fashion*, a fogyasztói társadalom egyre szélsőségesebb megjelenései, mind egyre nagyobb terhet rónak társadalmunkra és a Földre. A posztmodern életfelfogás, a konzumizmus, azonban nem csupán a klímaváltozás, hanem az emberi lélek frissességét és a transzcendenciára irányuló figyelmét is elsorvasztja.

Az emberi gondolkodásmód egyre haszonelvűbb, azaz utilitaristább formát ölt. Ez a filozófiai irányzat tudja leginkább kielégíteni a fogyasztói társadalom igényeit, hiszen az emberek boldogságát kvantifikálja, és a boldogságot a vagyon és a termékek alapján méri. Ez a felfogás az emberi lélek beskatulyázását is eredményezi és az uniformizálódás felé halad. Egyes kortárs elméletek, az úgynevezett poszthumanizmus és transzhumanizmus szerint az emberi jövő az emberek gépesítésében keresendő, hiszen az érzelmek semlegesítésével és a hatékonyságra törekvéssel ez hajtja a legnagyobb társadalmi hasznot. A gépesítés felé haladással, ahogy Ferenc pápa fogalmazott, Guardinit idézve, „az élőlény leigázásának technikája fejlődik ki” (Guardini, 2022, 59–60).

A Guardinitól származó Szentatya által felvázolt kétféle tudásmodell a híres német filozófusnő, Hannah Arendt munkásságában is megjelenik. Hannah Arendt filozófiájában újjáéleszti a *vita activa* — vagyis cselekvő élet — és a *vita contemplativa* — azaz szemlélődő élet — fogalmát (Arendt, 1998, 13–14). Arendt szerint a cselekvés nem lehetséges, ha a társadalom a szubjektumot *animal laborans*-szá fokozza le. Nem lehetséges a heroikus cselekvés, ha a szubjektumnak a munkába azért kell

beágyazódnia, mert ez egyfajta társadalmi nyomás a modernumban. A heroikus cselekvéshez a szubjektum szabad akarata szükséges. A posztmodern *animal laborans* azonban hiába szabad akaratából zsákmányolja ki magát, a heroikus cselekvésre mégis alkalmatlan.

A születés és halál kérdése egyre inkább szekularizálódik, mert a posztmodern mellőzi a narrációt, a történetet. Csupán a lecsupaszított élet marad meg a posztmodernben, az a biológiai nyersanyag, amely munkára képes. Ennek függvényében a teherbírás mértékét nagyban befolyásolja az egészség. Az egészség abszolutizálása átveszi a narrativitás és a vallások helyét (Han, 2020b, 38–39). Az egészség bálványimádása kiszorítja Istent az emberi életből. A testi egészséggel akarják helyettesíteni a mentális egészséget és a vallást. Isten ilyesfajta kizárásával tudják csak megteremteni a vágyott *izothümiát*. Az *izothümia* nem bírja el Isten létét, mert hiúságában nem képes felfogni, hogy Isten metafizikailag nem egy síkon létezik vele. A tökéletes egészség az *enhancementen* keresztül egyre széleskörűbbé válik. Egy idő után már nem csupán az önoptimalizáció terén alakul ki *megalothümikus* harc, hanem az egészség térrénumában is. Az *izothümiában* meggyökerező transzhumanizmus a harc kiélesedésével állatias *megalothümiát* hozhat.

Hannah Arendt szerint az *animal laborans* nem jöhetett volna létre a szekularizmus győzelme nélkül (Arendt, 1998, 320). A posztmodern szekularizáció szerint a hit elvesztése szükséges feltétele a minél jobb munkálkodásnak. Az ember vallási és értékekre irányuló közönyössége elősegíti az *animal laborans* embertípus terjedését. Arendt a munka arkhimédeszi pontjára hívja fel a figyelmet, mellyel kapcsolatban már Kafka is figyelmeztetett. Az arkhimédeszi pont alapján adott egy olyan külső nézőpont,¹ miszerint az emberi élet nem egyedi élet, hanem csupán társadalmi folyamatok agregátuma (Arendt, 1998, 322). Az *animal laborans* nem bír egyedi étellel. A Szentatya tanítása és Arendt kritikája arra mutatnak rá, hogy nem szabad a társadalmi hasznosság oltárán feláldozni a szemlélődő életet, mert annak feláldozása a hit elvesztéséhez vezethet.

Byung-Chul Han kritikája a posztmodernről és a transzhumanizmusról

A kortárs dél-koreai származású német filozófus és római katolikus teológus, Byung-Chul Han éles kritikát fogalmaz meg a posztmodern kor jelenségeiről, illetve a transzhumanizmusról. Han ugyanazokat a problémákat elemzi műveiben, amelyekről Ferenc pápa az Információs Technológiai és Bionikai Karon beszélt. A Szentatya gondolatai a tudomány és jövő kapcsolatáról arra intette a felelős értelmiségieket, hogy az ember elgépiesítése ellen küzdeni kell.

¹ Arendt ezt a nézőpontot a Földet az univerzum egyik távoli zugából kémlelő szemlélő nézőpontjából írja le.

A posztmodern korban az emberek közötti létszükségleti verseny egyre fokozódó bizalmatlanságot szül az emberek között. Ezt a problémát a posztmodern az anesztéziás csillapítással, az úgynevezett palliativitással nyomja el. A posztmodern kor megerősödő jelensége az algofóbia, a fájdalomtól és a betegségekkel való rettegés. Ennek eredménye, hogy az emberek tartós anesztéziának vetik alá magukat (Han, 2021a, 9). A posztmodernben a fájdalomnak nem csupán fizikai, hanem érzelmi oldala is elkerülendő, mert a posztmodernben a fájdalom a gyengeség kórtünete. A posztmodern pozitívitás társadalmában örökös optimizmus uralkodik, nincs helye a negatív kritikának, negatív gondolatoknak és eseményeknek. A pozitívitás társadalmában nem lehetséges tagadni, mindenre igent kell mondani, minden lehetőséget ki kell aknázni (Han, 2020b, 13.). A negatív gondolatok elkerüléséhez alkalmazkodott a pszichológia is. A pozitív pszichológia posztmodern ága a jó közérzettel foglalkozik, a fájdalomtól is teljesítményfokozási előnyt facsar ki. „Az alkalmazkodási tréningnek mint lelki erőgyakorlatnak az a feladata, hogy az emberből lehetőleg a fájdalomra érzéketlen, örökösén boldog teljesítményszubjektumot faragjon” (Han, 2021a, 11). A pozitív pszichológia a jó közérzetre törekszik, akárcsak a különféle antidepresszánsok is. A fájdalomnak ebből a hamis felfogásából ered az amerikai opioidválság tragédiája is, hiszen rengetegen jutottak megalapozott indok nélkül palliatív gyógyszerekhez. David B. Morris amerikai fájdalomkutató szerint: „A mai amerikaiak valószínűleg az első nemzedék a Földön, amelyik a fájdalommentes létezés afféle alkotmányos jognak tekinti. A fájdalom botrány.” (Morris, 1996, 11–12)

Az opioidválság problémája éppen abban áll, hogy a depresszió enyhébb jeleivel küzdő személyek nagyon súlyos gyógyszerfüggőségbe kerülnek. Ez a függőség még mélyebbre taszítja őket a depresszióban, hiszen — az amerikai egészségügyi rendszer struktúrájából adódóan — a gyógyszerek és a kezelések is roppant költségesek. A transzhumanizmus többszörösen is előnyt kovácsol ebből a kialakult helyzetből. Egyrészt a gyógyszeriparon keresztül jelentős bevételre tesznek szert különböző transzhumanista érdekcsoportok, másrészt a transzhumanista találmányokon, beavatkozásokon keresztül létrehozzák a függőségek nélküli embert. Amíg a társadalom egy része gyógyszerfüggésben él, addig a legtehetősebbek — akik megengedhetik maguknak a transzhumanista beavatkozásokat — az egészség és teljesítmény übermenscheként tündökölhetnek.

A transzhumanizmus jellemzően olyan emberek körében népszerű, akik úgy hiszik, hogy maguk tudják feltalálni a boldogságot. Akik a boldogságot nem megelélni, hanem létrehozni akarják. Nietzsche az utolsó emberről jövendöl *Így szólott Zarathustra* című főművében. Zarathustra a következő sorokkal zárja első beszédét, az úgynevezett „előbeszédet”. „Egy kis gyönyör nappal, egy kis gyönyör éjjel: de fő az egészség. »Feltaláltuk a boldogságot« — mondják az utolsó emberek és vaksin pislognak” (Nietzsche, 2002, 23). A boldogság feltalálása és felismerése között azonban lényeges a

különbség. A nietzschei *Übermensch* a természetet, Istent és ezeken keresztül önnön esendőségét tagadó lény voltaképpen a transzhumán ember hipotetikus előképe.

Francis Fukuyama leghíresebb műve, *A történelem vége* a posztmodern korról sajátos képet alkot. Záró részének címe az „Az utolsó ember”. Az utolsó ember az anesztézia embere. A szerző, abból az antropológiai paradigmából indul ki, mely szerint az emberekben van egy alapvető *megalothümia*, egy hősiesség tette a jobb boldogulás és dicsőség elérése érdekében. A *megalothümia* szülte emberi cselekvések befolyásolják a történelem folyását, de ha az emberek elkábítják elméjüket, akkor ezzel a *megalothümia* is elpuhul. A posztmodernben a *megalothümiát* maga az *izothümia* váltja fel (Han, 2021a, 84). Az *izothümia* az egyenlő elismertségre, kényelemre és biztonságra irányuló igény. Az *izothümia* ilyesfajta megjelenése az utolsó ember korát jelenti (Fukuyama, 1994, 527). Fukuyama szerint az utolsó ember korának sivár és egyhangú unalmát akár meg is elégelehetik az emberek, így az *izothümia* egy civilizálatlan, állatias és gátlástalan *megalothümiába* csaphat át (Fukuyama, 1994, 561). A transzhumanizmus az *izothümia* köpönyegébe bújva hirdeti a *megalothümiát*. Az egalitarianizmus égisze alatt kíván posztumán *übermenscheket* létrehozni. Anesztéziával, az élet standardizált színvonalával kecsegtet, de a legtehetősebb embereket emberfelettivé kívánja tenni. Éppen azért akarja az emberek jó részét *izothümiában* tartani, hogy a *megalothümia* észrevehetetlenül bontakozhassék ki a legelszántabb transzhumanisták körében.

David Pearce transzhumanista filozófus a *The Hedonistic Imperative* című kiáltványában egy fájdalommentes jövő képét vetíti előre. A transzhumanizmus meg akarja szüntetni az unalmat is, hiszen az unalomnak nincsen helye a teljesítménytársadalomban. A transzhumanizmus háta mögött hagyja az utolsó embert is. Pearce így jövendöl a III. évezredről: „A következő ezer év folyamán a szenvedés biológiai feltételeit teljesen meg fogják szüntetni. A testi és fizikai fájdalmak evolúció történeti szempontból eltűnésre vannak ítélve” (Pearce, 2007, 0.1 fejezet). A transzhumanizmus így a fájdalomra nem morális szempontból tekint, hanem egy egyszerű evolúciós akadálynak véli azt.

A transzhumanizmus meg akarja szüntetni a szerelmi fájdalmat is. Kitűzött célja, hogy minden ember minden emberbe szerelmes lehessen. A széleskörű szerelem mellett Pearce megemlíti a szerelem atomizálódását is. A szerelmet nem romantikus és filozófiai módon fogja fel, hanem pusztán informatikai és biológiai megközelítések alapján tekint rá. A transzhumanizmus a szerelemben nem a személyt, hanem az emberben lévő hormonokat, információt (*bits*) szereti és keresi (Pearce, 2007, 1.8 fejezet). Örömet akar szerezni, nem boldogságot. A transzhumanizmus megszünteti a személyes kötődéseket az emberek között, hiszen magát a személyt számolja fel. A transzhumanizmus szerelem koncepciója utilitarista, a *pain* (fájdalom) és *pleasure* (élvezet) kvantifikálásával próbálja a szerelmet leegyszerűsíteni. A személy felszámolásával azonban nem csupán a szerelem vész el, hanem maga az élet is. A

transzhumanizmus nem az élet tiszteletében, hanem az életen való uralkodásban látja az élet hasznát. Maga az élet azért szükséges, mert uralni lehet.

Han a következőképpen foglalja össze a szüntelenül anesztéziát alkalmazó transzhumanizmus kritikáját.

A szüntelen boldogsággal kísért fájdalommentes élet már nem emberi élet lesz. Az az élet, amely üldözi és elüzi saját negativitását, önmagát szünteti meg. A halál és a fájdalom összetartozik. A fájdalom a halált előlegezi meg. Aki minden fájdalmat föl akar számolni, annak a halált is meg kell szüntetnie. Csakhogy a halál és a fájdalom nélküli emberi élet nem emberi, hanem kísérteties élet. Az ember megszünteti magát a túlélés érdekében. Esetleg eléri a halhatatlanságot, de csak az élete árán. (Han, 2021a, 91)

A palliatív, azaz csillapító társadalom az utolsó ember társadalma. A transzhumanizmus minden fájdalmat feloldó csillapítása az emberek elcsábítására és elkábítására törekszik. A posztmodern az önkizsákmányoló kiégés révén egyfajta jóléti nyomort hozott létre. Ebből a nyomorból akarja kiemelni a transzhumanizmus az érzékek semlegesítésével a szenvedő szubjektumot. A szenvedő szubjektum azonban ugyanúgy posztmodern eszközhöz nyúl a teljesítményspirálból való kilábalás érdekében, ebből eredendően ideiglenes segítséget kaphat ugyan, de véglegesen semmi esetre sem. A véglegesség annyiban mégis megmutatkozik, hogy a transzhumanizmus véglegesen akarja uralni az életet. Azért festi le a halhatatlanság csalfa képét követői számára, hogy aztán örökké uralkodhasson a személyen. A transzhumanizmus nem csupán a boldogság feltalálásán keresztül hozza el az utolsó ember társadalmát, hanem a transzhumanisták valójában mesterségesen akarják az embert eljuttatni az evolúció legmagasabb fokára. Olyan lényt akarnak létrehozni, ami — sajátos perspektívájukban — tökéletes és végleges. A transzhumanizmus kiborgok sokaságát akarja megteremteni. E tekintetben ezek a lények túlmutatnak az utolsó embereken is, hiszen már nem is emberek.

A transzhumanizmus recepciója jöllehet az utolsó emberek korára datálható, azonban a transzhumanizmus széleskörűvé válása, és utópiájának² kiépülése már meghaladja az utolsó ember korát. A vágyott állapot valóban poszthumán, vagyis már az utolsó embert is meg akarja haladni.³ Így az utolsó ember az *izothümia* korában él, mert elhiszi a transzhumanizmus ígéreteit. A transzhumanizmus beteljesedése a szélsőséges *megalothümiához* vezet. Egyes gépek effektívebbek lesznek másoknál, és az

² Posztmodern szempontból utópia, nézeteim szerint disztópia.

³ Kérdéses, hogy a transzhumanizmus és poszthumanizmus azért tekint-e magára emberen túlinak, mert így akarja objektívizálni magát. Kivonja magát az emberi szubjektivitás alól és így akarja eladni és hirdetni nézeteit. Az ilyenfajta mesterséges objektívizmus a dataizmus korában rendkívül csalogató, a nietzschei utolsó ember gondolata mégis rácsófol az elméletre. A mesterséges objektívizmus kiépítése ugyanis pont a boldogság feltalálásához hasonlatos. Így a transzhumanizmus nem csupán beavatkozásai-val, hanem retorikájával is a boldogság feltalálását képviseli. A nietzschei és Fukuyama-féle jóslat egy erős narratíva a transzhumanizmus utolsó emberének kritikájára. A posztmodern irányzat azért is tekint magára transzhumánnak vagy poszthumánnak, mert az utolsó embert is meg akarja haladni. Azáltal, hogy emberen túlinak tekint magát, ki akarja magát vonni a nietzschei és fukuyamai kritika alól.

lesz a legeffektívebb, aki a legtöbbet képes költeni saját fejlesztésére. A transzhumanizmus nem csupán piacósítja az emberi életet, hanem azt teljességében ki is forgatja és magáévá is teszi. A szélsőséges transzhumanizmus nem az egyenlőség utópiáját valósítja meg, hanem a digitális rabszolgaság disztópiáját hozza el. Az egyenlőség jogokkal, és nem mesterséges beavatkozásokkal biztosítandó. A jogok esetén ugyanis adott a megfelelő kontroll egy-egy ország alkotmánybírósága és a nemzetközi bíróságok révén.

A posztmodern kor az esztétika radikális átalakulását hozta el a világra. Az esztétika dekonstruálása és a közízlés átalakítása nem csupán a posztmodern épületekben és a Jeff Koons-féle szobrokban mutatkozik meg, hanem az interneten is. Nem csupán a köztereken érik az embereket megváltozott esztétikájú hatások, hanem az online terekben is. Az esztétika dekonstrukciója markánsan megmutatkozik az internetet már egyre korábban használó generációk ízlésében is.

A digitális szépség hozzá akar idomulni a teljesítmény-szubjektumhoz, ahelyett, hogy megtorpanásra és gondolkodásra készítené azt. „A természeti szép ellentéte a digitális szépnek. A digitális szépben teljesen meg van szüntetve a másik negativitása. Ezért egészen sima. Nem szabad szakadásnak lennie benne.” (Han, 2021b, 37) Az esztétika radikális átalakítása és dekonstrukciója az ember szabad szelleme elleni támadás. Az esztétika politikai kérdéssé vált, így attól függően kategorizálják politikai osztályokba az embereket, hogy mit gondolnak szépnek. Az esztétikából a hasznosság jegyében csináltak politikai kérdést, hiszen az esztétika felszámolásával az emberek nem időznek el a valódi szépségnél. A valódi művészet igazi élvezése és az abban való kibontakozás időt vesz igénybe, ez azonban nem egyeztethető össze a teljesítmény-orientált társadalommal. A teljesítmény-társadalom csak azt értékeli, aminek kézzelfogható eredménye van. A művészetnek pedig nem kézzelfogható haszna, hanem értelme van. Az igazi művészetet nem lehet a teljesítmény nevében kizsákmányolni.

Sajátos párhuzam, hogy a transzhumanista koncepció alapján az embernek meg kell haladnia az evolúciót, a posztmodern művészet pedig az esztétikát — a szép érzékelésének és értékelésének evolúcióját — akarja meghaladni. Az evolúció és az esztétika meghaladása olyan világhoz vezetne, ahol megszűnnek a közös gyökerek. Az emberekben alapvető vágyként él a közösségalkotás. A transzhumanizmus a közösségalkotás evolúciós alapját azonban éppúgy kigyomlálja, mint az értékrendbeli alapot. A természetes közösségformálás megszűnik a poszthumanizmussal, hiszen mindenki az okos hatalom barátságos felügyelete alá tagozódik be. A transzhumanizmus mesterséges alapot akar nyújtani a közösségteremtés látszatához. A mesterséges alap az önoptimalizáció féligazsága, melyben minden ember önmaga tökéletesítésén mesterkedik. Az ilyen mesterséges közösségek — amennyiben ezek nem barátságon alapulnak — csak a teljesítmény szubjektum még mélyebb kimerüléséhez vezetnek, mert a pihenést szolgáló közösségek is a versengés terrénumaivá válnak. Az emberi szabadság kizsákmányolása csendben történik, az önoptimalizálás álcája alatt.

Ferenc pápa az ITK-n — Személyes tapasztalat epilógus gyanánt

Felelős katolikus joghallgatóként feltettem magamnak a kérdést, hogy számomra mit üzen Isten Ferenc pápa budapesti látogatásán és beszédein keresztül. Válaszként az fogalmazódott meg bennem, hogy a katolikus felsőoktatásban megszerzett tudás egy rávilágítás arra, hogy mi vesz körül minket. Mind a teremtett világban, mind az ember által kialakított struktúrákban — gondolva akár egy államra, valamilyen művészeti alkotásra vagy egy jól működő közösségre — felfedezhetjük a Teremtő Istent. Ha a tudásvágy arra irányul, hogy a tanulás, tapasztalás termékét, mint szakértelmet vagy készséget csupán eszközként használjuk valamilyen anyagi cél elérése érdekében — tehát e vágy nélkülöz minden szociális vagy lényeglátó, szemlélődő attitűdöt — akkor elveszítjük azt a képességünket, ami emberi mivoltunk legnemesebb tulajdonsága. Azt a tulajdonságot, amelyre semmilyen más teremtett élőlény nem képes, csak az ember; azt a felismerő képességet, hogy a puszta életösztöneink követésén túl valami nagyobb küldetésre vagyunk hivatottak. Az életünkre és környezetünkre való reflexió, rácsodálkozás az, amelyben valóban megmutatkozik az Isten képmására való teremtettség. Nagy felelősség, s egyben lehetőség van a katolikus felsőoktatás — különösképpen a Pázmány Péter Katolikus Egyetem — vezetőinek birtokában. A fiatal felnőtteket úgy kell oktatni, hogy a tudás átadása közben a tanítás, tanulás mind szellemi, mind lelkeségi aspektusa is jelen legyen.

A reánk bízott feladat terén a jogtudomány különösen nagy hangsúlyt kap; a jogalkotás, jogalkalmazás és az állami szervek működése a társadalmi rend alappilléreit adják. Ennek köszönhetően a jogtudományban elmélyülő hallgatóknak megvan a lehetősége arra, hogy állami, társadalmi szintű folyamatokat alakítsanak, és így a humanitás megőrzésében is közreműködjenek.

Felejthetetlen élmény volt számomra, hogy személyesen is hallhattam Ferenc pápa a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán mondott beszédét. Különösen azon rész ragadott magával, melyben a Szentatya azt hangsúlyozta, hogy a kultúraszerető emberek közös jellemzője egy egészséges nyugtalanság; nem frusztráció, hanem azon vágy, ami a felfedezés és elmélyülés, tapasztalás és megosztás pólusainak folyamatos váltakozása, megvalósítása; az a tudásvágy, amely mer idegen helyzetekbe belépni, és nyitott az ötletekre.

Óvakodnunk kell azonban attól, hogy ez a nyugtalanság gyökere legyen annak a birtoklásváagnak, amely az irányítás- és hatalomvágyban látja célját. Az embertársainkra való nyitottság sohasem párosulhat uralkodásvágygal, különben elveszti lényegét. A jogi szférában mozgó ember alapvető készsége, hogy olyan szemléletmódot tudjon képviselni, amely elősegíti abban, hogy kellő objektivitással forduljon egy-egy problémához. Másrészről a jogász hivatás alapja az emberközelség is, s így hivatásunk lényege, hogy szaktudásunkat ne önmagunk javára kamatoztassuk, hanem mások kiteljesedését segítsük.

A posztmodern világ azt mondja: élj úgy magadért, hogy uralod a világot. Ferenc pápa és Jézus azt mondja: élj úgy másokért, hogy közben szemléled a világ szépségeit. Ezek a tapasztalatok érlelődtek bennem Ferenc pápa Információs Technológiai és Bionikai Karán tartott beszédéből és budapesti látogatásából kifolyólag.

Irodalomjegyzék

- Arendt, H. (1998). *The Human Condition*. The University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226924571.001.0001>
- Ferenc pápa (2015). *Laudato si'*. Szent István Társulat.
- Fukuyama, F. (1994). *A történelem vége és az utolsó ember*. Európa.
- Guardini, R. (1994). *Az újkor vége*. Vigilia.
- Guardini, R. (2022). *Lettere dal Lago di Como. La tecnica e l'uomo*. Morcelliana.
- Han, B. (2020a). *A kiégés társadalma*. Typotex.
- Han, B. (2020b). *A transzparencia társadalma*. Gondolat.
- Han, B. (2021a). *Csillapítótársadalom*. Typotex.
- Han, B. (2021b). *A Szép megmentése*. Typotex.
- Merton, T. (2009). *Párbeszéd a Csönddel*. Vigilia.
- Morris, D. B. (1996). *Geschichte des Schmerzes*. Suhrkamp.
- Nietzsche, F. (2002). *Így szólott Zarathustra*. Osiris.
- Pearce, D. (2007). *The Hedonistic Imperative*,
<https://www.hedweb.com/hedethic/hedonist.htm>